

*Т.О. Яценко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник, докторант
Інституту педагогіки НАПН України*

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. У РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ НАУКИ

У статті розглянуто методологічні надбання прогресивних діячів культури та освіти другої половини ХІХ – початку ХХ століття, наголошено на їх доцільній трансформації в тенденціях розвитку сучасної шкільної літературної освіти.

Ключові слова: *національна культура, українські діячі культури та освіти, шкільна освіта, українська література, методика навчання літератури, тенденції розвитку.*

Постановка проблеми. Потужним фактором розвитку української методики літератури є літературно-педагогічні ідеї письменників та представників інших гуманітарних галузей. На прикладі життя і діяльності провідників вітчизняної духовності І. Вишенського, Г. Сковороди, пізніше – І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Т. Шевченка простежується органічне поєднання естетичних переконань й художньої творчості митців із їхньою педагогічною діяльністю. Погляди прогресивних діячів культури та освіти на зміст і форми національної школи та умови її природного розвитку дають можливість виявити основні тенденції освітнього процесу, визначити цілі навчання, виховання й національного культурного розвитку того періоду.

Аналіз досліджень. У процесі розгляду літературно-педагогічної творчості діячів культури рубежу віків та обґрунтування її важливості враховано історико-педагогічні розвідки у площині означеної проблеми, що

представлені в працях Л. Березівської, Б. Гершунського, А. Гофрона, М. Заковича, І. Зязюна, В. Лутая, Л. Медвідь, В. Огнев'юка, О. Сухомлинської. Окремі аспекти історіографії методичної україністики розкрито в дослідженнях М. Антощак, Н. Волошиної, Г. Ключека, А. Лісовського, О. Мазуркевич, Є. Пасічника, С. Пультера, А. Ситченка, Б. Степанишина, Г. Токмань, П. Хропка.

Виділення нерозв'язаних раніше аспектів загальної проблеми. Представити історико-логічний огляд методологічних надбань прогресивних діячів культури та освіти означеного періоду у контексті реформаторських шкільних завдань сучасної української методики літератури.

Мета статті. Визначити позитивні педагогічні здобутки відомих діячів освіти та культури другої половини ХІХ – початку ХХ століття та акцентувати на їх логічному впровадженню у сучасний навчально-виховний процес на уроках літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення й утвердження української літературної мови та художньої літератури у ХІХ столітті відбувалося в умовах утисків та заборони народної мови і мистецтва слова, народовольчої та просвітницької боротьби за національну культуру й освіту. Більшість вітчизняних майстрів слова нового часу, дбаючи про духовний розвиток українського народу, творили не лише художній світ і презентували власне бачення особистості в ньому, а й опікувалися проблемами духовного формування учнівської молоді.

Неперехідне значення для розуміння тенденцій розвитку освітнього процесу другої половини ХІХ ст. має педагогічна спадщина вченого-гуманіста Миколи Пирогова (1810-1881). У контексті методики викладання літератури не втратили актуальності його ідеї щодо:

- практичного застосування теоретичних надбань педагогічної науки з метою глибшого засвоєння знань та потужного розвитку розумових здібностей учнів – «...приложение к делу тех практических способов и приемов, которыми современная педагогика так много содействует

органическому усвоению ребенком научных истин и так мощно развивает умственные способности учащегося...»;

- використання методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності школярів – «главное... в обучении детей состоит не в том, *что* им сообщается, а в том, *как* им сообщается изучаемое»;
- навчання як засобу розвитку особистості – «...чтобы науку излагать не столько для самой науки, сколько для развития посредством науки той или другой умственной или душевной способности...»;
- важливості наочних засобів навчання – «кто от души желает научить и воспитать будущее поколение, тот должен и наглядное обучение принять к сердцу...» [1, с. 179-181].

Роль учителя у навчальному процесі М. Пирогов розцінював як успішну партнерську взаємодію наставника та вихованця на засадах моральності й гуманізму [1, с. 181-182]. Вчений виступав проти перевантаження учнів, підкреслював необхідність систематичного оцінювання знань, контролю результатів навчання школярів, що було важливою рушійною силою тогочасного навчального процесу [6, с. 313].

Ефективним методом навчання літератури педагог вважав бесіду, що сприяє глибокому розумінню ідейно-естетичного значення художнього твору [6, с. 183-185]. Він відстоював ідею проведення літературних бесід заради гуманітаризації освіти, наголошував на важливості їх широкого застосування у процесі вивчення всіх гімназійних наук за прикладом уроків словесності [6, с. 183]. Розглядаючи літературну бесіду як ефективну розумову вправу, педагог переконував, що в її ході учень розвиває готовність до самостійної пізнавальної діяльності. Реалізація такого виду навчальної діяльності школярів, спрямованого на орієнтований пошук істини (за Ф. Буслаєвим), обмін думками та формування переконань, є методично доцільною в гімназіях гуманітарного спрямування. На уроці літератури такий метод особливо продуктивний саме завдяки послідовному формуванню конкретного знання в локальній навчальній ситуації.

У контексті розвитку сучасної вітчизняної літературної освіти вагоме значення мають педагогічні ідеї Миколи Корфа (1834-1883) – дослідника й організатора освітніх систем, автора читанки «Наш друг» (1871 р.). У статті «Научные основы обучения по Бену» (1882) вчений презентував педагогічну концепцію, ключові позиції якої співзвучні із тенденціями сучасної освіти, зокрема:

- розуміння особистості й суспільства як основи педагогіки (ідеї людиноцентричної освіти);
- диференціація навчальних та виховних функцій педагога (ідеї компетентнісного навчання);
- структурування програмового матеріалу, пріоритет концентричного розташування навчального матеріалу та системної побудови навчальної книги;
- самонавчання і саморозвиток учнів, ефективний добір спеціальних завдань для їхньої самостійної роботи [2].

Методику навчання літератури збагатили методичні рекомендації М. Корфа щодо читання художнього твору, застосування методу бесіди, прийому словникової роботи, виконання завдань із розвитку зв'язного мовлення, застосування наочності та активізації пізнавальної діяльності школярів [1, с. 192-200].

Ідеї педагога знайшли подальший розвиток у сучасній філософії людиноцентризму в освітньому просторі (В. Кремень), педагогіці саморозвитку особистості (І. Зязюн, В. Сухомлинський), методиці розвивального навчання (Т. Бугайко, В. Неділько, Є. Пасічник, Н. Волошина, А. Градовський С. Жила, О. Ісаєва, Л. Мірошніченко, А. Ситченко, Г. Токмань, В. Уліщенко), що зміцнює тенденції становлення літературної освіти на шляху гуманізації освіти, особистісно зорієнтованого та компетентнісного навчання.

Неперехідну гуманістичну цінність мають ідеї відомого просвітителя XIX ст. Олександра Духновича (1803-1865) щодо народовідповідного

навчання і можливостей розвитку природних здібностей школярів [1, с. 207]. Сповідуючи принципи природовідповідності у навчанні й вихованні та гуманізації освіти, вчений вважав, що доля особистості залежить від рівня її освіти та морального самовдосконалення [5, с. 222]. У праці «Народна педагогія в пользу училищъ и учителей сельскихъ» (1857) О. Духнович актуалізував твердження про значимість освіти й виховання в житті людини, вказуючи, що «счастье или несчастье человека зависит много раз от рождения, но более от нравственного его воспитания», визначав роль педагогіки в цьому процесі як науки, «которая учит, как должно есть человека наставляти, т.е. яким способом силы человеческие, телесные и духовные, от природы данные, от молодости разуму пристойно и согласно сохранять и совершати...» [1, с. 203-204]. За його переконанням, ідея народності освіти передбачала організацію навчання в школі рідною мовою, відповідно потреб народу, та роботу вчителів із народу на добровільних засадах заради виховання в учнів любові до Вітчизни [4, с. 210].

Науково-педагогічні пошуки О. Духновича визначалися розв'язанням дидактичних проблем диференціації та індивідуалізації розвивального навчання, міжпредметних зв'язків, активізації пізнавальної діяльності учнів, самоосвіти й виховання школярів [6, с. 270-271]. У теорії шкільної освіти вчений обґрунтував необхідність запровадження таких основних принципів навчання як природовідповідність, самостійність, доступність, активність навчання, міцність засвоєння знань, наочність. Розглядаючи навчання як можливість пізнання природи і суспільства, він указував на принципову подібність пізнавальної діяльності учня і вченого, розуміючи науку як процес здобуття нових знань про природу, людину і суспільство. Зауважимо, що педагогічні орієнтири О. Духновича співвідносяться із сучасною тенденцією щодо технологізації навчання, що надає учням дидактично розроблену і психологічно вмотивовану систему навчальних завдань та орієнтовну основу розумових дій, спрямованих на їх виконання.

Серед методів і прийомів активізації усвідомленого сприймання школярами навчального матеріалу О. Духнович актуалізував використання інтелектуальних завдань та ігрових прийомів на уроці. У колі педагогічних інтересів вченого була проблема оцінювання знань, розв'язання якої є одним із основних завдань сучасної освіти. Педагог «вирізняв щоденні, щотижневі, щомісячні» перевірки знань, рекомендував двічі на рік проводити «публічну перевірку знань», враховуючи як учнівські досягнення, так і результативність роботи вчителя [6, с. 271].

Вагомий внесок у розвиток шкільної освіти зробив Костянтин Ушинський (1824-1871) – основоположник наукової педагогіки, автор праць із теорії навчання й виховання. Глибоке педагогічне зацікавлення розбудовою народної школи, що традиційно базується на родинному вихованні, засвідчує його стаття «Про народність у громадському вихованні» (1857).

У педагогічній праці «Людина як предмет виховання» (1868) вчений всебічно обґрунтував роль педагогічної науки й цілеспрямованого виховання, що сприяє розвитку фізичних, розумових й моральних можливостей учня. Педагог переконливо довів важливість врахування принципу народності у навчанні й вихованні, значення рідної мови, практичного досвіду дитини. К. Ушинський обстоював значимість активності та розумового розвитку дитини в навчанні, підкреслюючи, що «розум – не що інше, як добре організована система знань» [7, с. 37]. На його думку, навчання повинно бути систематичним, послідовним та посильним.

У педагогічних напрацюваннях К. Ушинського простежуються ідеї, співвідносні з сучасним розвивальним навчанням. Його твердження про методичну необхідність систематичного повторення вивченого матеріалу як основи нових усвідомлених знань є підґрунтям сучасної теорії асоціативності засвоєння знань і формування вмінь. Учений акцентував на взаємозв'язку розвитку мовлення та мислення молодших школярів як одному із основних завдань розвивального навчання.

Вказуючи на доцільність поєднання групових та індивідуальних занять, педагог рекомендував такі форми роботи, як учнівське повідомлення, виконання тренувальних вправ, творчі письмові та графічні роботи, що суголосні з видами учнівської діяльності в умовах сучасного інтерактивного навчання. Самостійна робота учнів, спрямована на досягнення заздалегідь вивірених дидактичних мети, за переконанням К. Ушинського, – основний підхід до організації роботи на уроці [4, с. 194-195].

Методологічне значення для розуміння основ і тенденцій розвитку педагогічної науки має ідея вченого щодо взаємозв'язку філософських поглядів і теоретичних педагогічних положень у побудові кожної методичної концепції. Створюючи свою педагогічну систему, К. Ушинський виняткового значення надавав принципу народності як одному із найважливіших в організації освіти й виховання. Однак, учений не ототожнював виховання з наукою, оскільки вважав її спільною для всіх народів [6, с. 284-291].

В аспекті дослідження сучасних процесів навчання і виховання, зокрема й на уроках літератури, важливою є філософсько-педагогічна концепція Памфіла Юркевича (1826-1874), який «розвинув українські духовні традиції, кардіоцентризм, екзистенціальність, антропоцентризм української світоглядної ментальності» [6, с. 294], визначив модель духовного світу особистості з його основними складниками: розумом, серцем і волею. На його думку, розум є інструментом пізнання світу, серце виступає центром усіх «пізнавальних дій», своєрідним регулятором людської діяльності, поведінки людини, а воля надає енергію духу, всім порухам душі [6, с. 295]. Таким чином ученим обґрунтовано принцип єдності думки і почуття як один із провідних у навчанні літератури, а також принцип виховуючого навчання як можливість та необхідність формування в учнів ціннісних орієнтацій. П. Юркевич підкреслював, що освіта й виховання, з пріоритетним значенням родинного – основні умови розвитку не лише окремої особистості, а й держави та суспільства в цілому. Такі погляди філософа корелюють із

сучасною тенденцією до педагогізації населення та підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків щодо виховання й навчання дітей.

У контексті гуманної психології актуалізується думка дослідника про перетворювальну силу виховання, що впливає на розвиток прогресу. Тому твердження про необхідність накопичення знань і сформованість учнівських умінь розглядається ним не як кінцева мета навчання літератури, а як один із чинників психічного розвитку особистості.

У положеннях психолого-педагогічної концепції П. Юркевича розвиваються ідеї К. Ушинського щодо народності виховання, важливості єдності загальнолюдського і народного у вихованні особистості. Засвоюючи національний виховний ідеал, людина повинна співвідносити його домінантні риси із загальнолюдським поняттям про гуманітарні цінності. З огляду на це історичний розвиток педагогічної думки в Україні педагог трактував як творчу діяльність людей щодо формування морального ідеалу, вказуючи на дохристиянський і християнський періоди, кожен із яких має свій ідеал моральності й досконалості [4, с. 192].

Вагомий внесок зробив П. Юркевич у теорію методів навчання, що з позицій сучасної дидактики визначаються як:

- методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні – розповідь, теоретичне читання (лекція), сократична бесіда, бесіда-діалог; наочні – ілюстрації, безпосереднє і опосередковане спостереження; практичні – вправи, розв'язування задач), аналіз та синтез;
- методи стимулювання і мотивації навчання (емоційно-моральні ситуації, пізнавальна гра);
- методи контролю [4, с. 191].

Зауважимо, що перша група методів (словесних, наочних і практичних) корелює із сучасними методами навчання літератури (Є. Пасічник, А. Ситченко, Г. Токмань), а друга – співвідноситься з методами і формами

інтерактивного та інтерсуб'єктного навчання (О. Куцевол, Г. Токмань, В. Уліщенко).

Значну увагу П. Юркевич приділяв проблемі оцінювання навчальних досягнень школярів, для здійснення якого рекомендував метод вербального оцінювання через схвалення/несхвалення роботи учня (загальна оцінка виставлялася в кінці навчального року). Такий підхід, співзвучний із ідеями сучасної гуманної педагогіки, є дискусійним в умовах зовнішнього незалежного оцінювання випускників, однак його елементи широко застосовуються у дошкільних навчальних закладах та початковій школі.

Твердження П. Юркевича щодо активної взаємодії учнів у пізнавально-виховному процесі, внаслідок чого формуються їхні міжособистісні стосунки та виробляється спільність поглядів і почувань [6, с. 297], є слушними у контексті інтерсуб'єктного навчання літератури (Г. Токмань, В. Уліщенко).

Помітний внесок у розвиток теорії і практики шкільної освіти зробили письменники, педагогічні ідеї яких нерідко були мотивом для написання літературних творів на теми навчання і виховання, що мали значний дидактичний потенціал та художню вартість.

Анатолій Свидницький (1834-1871), учитель словесності повітових шкіл, активно застосовував у навчанні індивідуальний підхід до учнів, приділяв значну увагу практичним вправам і використанню підручників у процесі самостійного опрацювання навчального матеріалу. Свого часу об'єктивні критики роману-хроніки А. Свидницького «Люборацькі» розглядали його як художній твір про виховання, в основу якого покладено педагогічну думку про втрату людиною свого духовного коріння, що «призводить до морального зубожіння й вираження; виховання, відірване від сім'ї, від національного ґрунту, від свого народу, спотворює людську душу і позбавляє дитину навіть найвищого почуття – любові й поваги до рідної матері...» [6, с. 305].

Прогресивні діячі культури другої половини ХІХ століття питання освіти й добробуту народу пов'язували зі звільненням від утисків

російського царизму, в умовах якого вживання української мови та її вивчення в національній школі заборонялося низкою урядових указів. Так, Павло Грабовський (1864-1902), за псевдонімом Українець, публікував статті про розвиток шкільної освіти в Україні, писав вірші про тяжке становище вчителів тодішніх шкіл, робив переклади українською мовою художніх творів відомих російських письменників. Окрім соціальних мотивів, у його публіцистичних творах на шкільну тематику вирізняються й методичні ідеї. Так, автор вказував на «контингент лиц, являвшихся волею судеб в роли педагогического персонала», підкреслював необхідність фахової підготовки вчителів для народних шкіл, виступив за активізацію навчального процесу та його методичне забезпечення, підтримував народовідповідний характер освіти, її зв'язок із життям, переймався проблемою недостатньої кількості навчальних книг у школах та бібліотеках [1, с. 209-220].

Фаховий інтерес викликають ідеї поетеси і громадського діяча Лариси Косач (Лесі Українки) (1871-1913), яка приділяла значну увагу проблемі розвитку природних здібностей дітей, змісту та організації читання, питанням освіти дорослих та поліпшенню умов праці вчителів [1, с. 222-223]. Поетеса, як психолог і педагог, висловлювалася за необхідність врахування індивідуальних вікових особливостей учнів у навчальному процесі, формування їхніх творчих нахилів, здатності до аналізу власної поведінки, саморегуляції діяльності. Великого значення у цій роботі вона надавала рівню фахової підготовки вчителя та його духовному світу [4, с. 221]. За переконаннями Лесі Українки, стосунки між учнями мають будуватися на принципах товарищескості, взаємоповаги та взаєморозуміння, що особливо актуально в аспекті реалізації культурологічної лінії сучасного навчання літератури.

Критикуючи занедбаний стан народних шкіл, письменник Михайло Коцюбинський (1864-1913) наголошував на необхідності підвищення рівня науковості у навчанні, системності у виховній роботі та гуманному ставленні

до учнів. Вагомого значення у вирішенні цих педагогічних проблем він надавав фаховій відповідності педагогічних кадрів, розвитку художньої творчості дітей, якості навчальної та художньої книги [1, с. 235-240].

В умовах утисків національної освіти сподвижники розвитку української культури докладали багато зусиль для відкриття народних шкіл з рідною мовою навчання. Ідеї народної школи розвивав і втілював у своїй діяльності український письменник, педагог та громадсько-культурний діяч Борис Грінченко (1863-1910). В українську педагогіку просвітництва він увійшов як редактор і автор 4-томного «Словаря української мови» (1907-1909 р. р.), що й нині не втратив актуальності, був основою для наукових студій над рідною мовою та формування української літературної мови [6, с. 442-443]. У своїх працях письменник не оминув методичних проблем навчання української мови та літератури в народній школі. У підручнику «Українська граматка до науки читання й писання» (1907 р.), що розцінювався як конструктивний крок у становленні української навчальної книги зі словесності, Б. Грінченко акцентував на проблемі розвитку в учнів логічного, образного мислення, важливій ролі самостійної роботи учнів над книгою, необхідності розуміння прочитаного, свідомого сприймання народної мудрості, а також досягненні учнями належного рівня техніки читання.

Питання народного виховання, зокрема фізичного і розумового розвитку дитини, формування самостійного мислення учнів були предметом спеціальних досліджень Івана Франка (1856-1916). Педагог-публіцист високо оцінював значення родинного виховання у формуванні особистості, вказував на необхідність навчання дітей у школі рідною мовою. На його думку, зміст шкільної освіти повинен мати демократичну й гуманістичну тенденційність, бути орієнтованим на особистісний розвиток учнів, відповідати їхнім віковим особливостям [6, с. 491-493].

Письменник і педагог Іван Нечуй-Левицький (1838-1918) мету тогочасної шкільної освіти вбачав, як і його прогресивні попередники, не лише у засвоєнні учнями певного обсягу знань, а й у духовному розвитку

особистості, шануванні цінностей національної культури. Предметом його уваги були педагогічні питання щодо розумового розвитку учнів та свідомого засвоєння програмового матеріалу. Педагогічні зусилля він спрямовував на розвиток мовлення школярів, їхнього образного мислення, творчих здібностей у процесі аналізу літературного твору.

Науковий доробок поетеси, організатора народної освіти Христини Алчевської (1841-1920) вирізняється багатогранністю проблематики. У колективній методико-бібліографічній праці «Що читати народові?» вона презентувала понад 1150 статей, що «містять багато методичних порад і педагогічних спостережень, що не застаріли і для сучасної школи» [1, с. 47]. Як послідовник педагогічних ідей К. Ушинського, Х. Алчевська акцентувала на важливості вивчення народної мови та національної літератури, вказувала на навчально-виховне значення художньої книги, приділяла увагу питанням добору та анотування змісту художніх творів для читання, розвитку художнього сприймання та образного мислення читачів, критичного ставлення до прочитаного, організації позакласної роботи (насамперед позакласного читання), розробила метод вивчення читацьких інтересів, досліджувала особливості колективного та індивідуального навчання.

Одним із ефективних методів активізації усвідомленого сприймання школярами навчального матеріалу поетеса вважала літературну бесіду як дієвий метод вивчення літератури, що сприяє формуванню в учнів навичок самостійної роботи, розвитку їхнього усного і писемного мовлення, вільного висловлення своїх переконань [1, с. 48]. Прагнення Х. Алчевської детально розробити програму бесіди, план якої, як твердив Ф. Буслаєв, може служити своєрідною опорою в процесі обговорення, співвідноситься з особливостями вивчення літератури в умовах сучасного технологізованого навчання.

Педагог рекомендувала використовувати високохудожні літературні твори для виховання учнівської молоді, тому великого значення надавала питанню формування книжкового фонду шкільної бібліотеки, зокрема називала твори Т. Шевченка, Марка Вовчка, В. Короленка обов'язковими

для прочитання [1, с. 29]. Методичні пошуки вченої були спрямовані й на розв'язання проблеми шкільного вивчення драматичних творів, наприклад розгляду п'єс Т. Шевченка та М. Кропивницького. Практичний досвід Х. Алчевської щодо аналізу ліричного твору, її роздуми про методику його проведення актуалізують одну з основних особливостей уроку літератури – емоційність, вказують на взаємодію емоційно-чуттєвих та логічних факторів літературного аналізу.

У контексті осмислення тенденцій розвитку освіти й педагогічної думки в Україні початку ХХ ст. знаковою була доба Української Народної Республіки (1917-1920 р. р.), в період якої спостерігався державний інтерес до проблем організації шкільної освіти, відкриття гімназій та вищих шкіл, підручникотворення [4, с. 224-230, с. 234-238]. Вагомим здобутком нової української освіти був її розвиток на засадах народності, гуманізму та патріотизму. Особливо помітною була тенденція до демократизації та співпраці школи з широкими колами громадськості щодо питання виховання підростаючого покоління. Викладання у навчальних закладах активно набувало національного характеру, зокрема започатковувалося вивчення таких предметів як українська мова і література, українознавство, історія та географія України, розроблялися навчальні програми та підручники, створювалися бібліотеки української літератури. Розробляючи концепцію національної освіти і виховання, видатні діячі української культури і освіти Михайло Грушевський (1866-1934), Іван Стешенко (1873-1918), Іван Огієнко (1882-1972), Софія Русова (1856-1940) вбачали перспективу розвитку народної школи та духовного відродження народу шляхом реалізації ідей демократизації, гуманізації, пріоритетності загальнолюдських та національних цінностей.

Висновки. Отже, прогресивні діячі національної культури та освіти другої половини ХІХ – початку ХХ століття внесли в історичний процес функціонування методики викладання української літератури неперехідні методологічні ідеї, що знайшли послідовний розвиток у тенденціях сучасної

літературної освіти, зокрема її демократизації та гуманізації, культурологічній спрямованості, структуруванні змісту освіти, методів і форм навчання, його компетентнісному та особистісному підходах, технологічній оснащеності та екзистенційній наповненості.

ВКЛАД УКРАИНСКИХ ДЕЯТЕЛЕЙ КУЛЬТУРЫ И ОБРАЗОВАНИЯ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX - НАЧАЛА XX В. В РАЗВИТИЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ НАУКИ

В статье рассмотрены методологические наработки прогрессивных деятелей культуры и образования второй половины XIX – начала XX века, отмечено их целесообразную трансформацию в тенденциях развития современного школьного литературного образования.

Ключевые слова: национальная культура, украинские деятели культуры и образования, школьное образование, украинская литература, методика обучения литературе, тенденции развития.

UKRAINIAN CULTURAL AND EDUCATIONAL LEADERS' CONTRIBUTION IN THE DEVELOPMENT OF METHODOICAL SCIENCE, THE SECOND PART OF XIX - BEGINNING OF XX CENTURIES

In this article the methodical properties of progressive cultural and educational leaders of the second part of XIX – beginning of XX centuries is considered. Their appropriate transformation in development of modern school literature education trends is emphasised.

Keywords: national culture, Ukrainian cultural and educational leaders, school education, Ukrainian Literature, the methodology of literature teaching, development trends.

Література

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР / Сост. Н.П. Калениченко. – М.: Педагогика, 1988. – 640 с.

2. Антошак М. М. Громадська та освітньо-наукова діяльність Миколи Олександровича Корфа: автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / М.М. Антошак; Запоріз. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.
 3. Мазуркевич О.Р. Визначні українські педагоги – народні просвітителі / О.Р. Мазуркевич. – К.: Тов-во «Знання», 1963. – 80 с.
 4. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. / Л.А. Медвідь. – Київ: Вікар, 2003. – 335 с.
 5. Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І.Ф.Кураса. – К.: Вища школа, 2003. – 783 с.
 6. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн.: навч. посіб. / За ред. О.В. Сухомлинської. – Кн. 1. – К.: Либідь, 2005. – 624 с.
 7. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский // Собр. соч. в 11 т. – Т.1. – М., Л.: Изд. АПН РСФСР, 1950. – 775 с.
-
1. Antologiya pedagogicheskoy mysli Ukrainskoj SSR / Sost. N.P. Kalenichenko. – m.: Pedagogika, 1988. – 640 s.
 2. Antoshhak M.M. Gromadska ta osvितno-naukova diyalnist Mikoli Oleksandrovicha Korfa: avtoref. dis. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 / M.M. Antoshhak; Zaporiz. nac. un-t. – Zaporizhzhya, 2010. – 20 s.
 3. Mazurkevich O.R. Vznachni ukraїnski pedagogi – narodni prosvititeli / O.R. Mazurkevich. – K.: Tov-vo «Znannya», 1963. – 80 s.
 4. Medvid L.A. Istoriya nacionalnoї osviti i pedagogichnoї dumki v ukraїni: navch. posib. / L.A. Medvid. – Kyiv: Vikar, 2003. – 335 s.
 5. Providniki duxovnosti v Ukraini: Dovidnik / Za red. I.F. Kurasa. – K.: Vyshha Shkola, 2003. – 783 s.
 6. Ukrainska pedagogika v personaliyax: U 2 kn.: navch. posib. / Za red. O.V. Sukhomlynskoї. – Kn. 1. – K.: Lybid, 2005. – 624 s.

7. Ushinskij K.D. Chelovek kak predmet vospitaniya. Opyt pedagogicheskoy antropologii / K.D. Ushinskij // Sobr. soch. v 11 t. – T.1. – M., L.: Izd. APN RSFSR, 1950. – 775 s.